

Kloosterkerk

Cantate 'Ich hatte viel Bekümmernis' (BWV 21) – Lukas 15,1-10

27 maart 2022 – ds. Rienk Lanooy

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via <https://www.youtube.com/watch?v=UTHcDBuYiXc>

Gebed om ontferming

Hoe vast wij staan
in ons geloof (LB 207,3)
kan verschillen
per dag
per mens
hoe kostbaar is het dan
dat er een huis is als dit
uitgespaarde stilte
in het midden
van de stad
waar we op adem
kunnen komen –
en soms blijkt die adem
zomaar
uw adem
de adem
van uw Geest te zijn
die ons zoekt
en vaste grond
onder de voeten geeft
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Niet altijd
zijn wij zo vast
in onze verhouding
tot de ander
wisselvallig
en wispelturig
kunnen we zijn
dun
zijn onze beloftes
onzekerheid
gaat schuil
achter ferme woorden
laten wij dan
mensen zijn
of worden
zoals U bent
trouw
en bestendig
duurzaam in de tijd
als dit huis
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Vast draait de aarde
haar baan
door een oneindig heelal
maar onvast
draait de wereld door
in haar onmacht
de vrede te bewaren
machtige mannen
verliezen
hun verstand
hun gevoel
hun menselijkheid
waardoor anderen
hun huis
hun toekomst
hun leven verliezen
O God,
verlaat uw wereld niet
zoek ons op
in dit wankele bestaan
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Preek

De twee gelijkenissen van vanmorgen gaan over bezorgdheid om wat je allemaal kwijt kunt raken. We zouden nu zeggen: het gaat er over verlieservaringen. Meestal hebben we het dan over ervaringen met de dood, maar er is zoveel meer wat je als mens in je leven kunt kwijtraken. Van je vertrouwde knuffel als kind, tot je onschuld, als je gaat zien dat het leven niet alleen maar bestaat uit het kunnen kiezen tussen goed en kwaad. Van je verleden, als je erachter komt dat wat je voorouders hebben gedaan, misschien toch niet zo onschuldig was als de zorgeloze kiekjes van het familiealbum doen vermoeden, tot je toekomst, wanneer je zorgvuldig uitgestippelde carrièrepad wordt doorbroken door ziekte, onwil, foute keuzes, van anderen of van jezelf. Een continent kan de vrede verliezen zodat mensen op de vlucht slaan en er opeens Oekraïners voor je deur staan, zoals iemand mij schreef. Een samenleving kan het vertrouwen verliezen, als blijkt dat de sterkste schouders niet de zwaarste lasten dragen, en een mens kan zichzelf verliezen, tegelijk dader en slachtoffer worden van zijn eigen neergang.

Het eerste deel van de cantate heeft die verschillende verlieservaringen in allerlei toonsoorten en tempi laten klinken, maar u hoorde wellicht ook dat ze met elkaar verbonden waren door de mineurstemming waarin de delen geschreven zijn. *Ich hatte viel Bekümmernis - Ik had veel zorgen* – zo begon het, en daarna kwam in die barokke overvloed het hele spectrum voorbij: beken van zoute tranen, storm en golven, wegzakken in een peilloze diepte, smeekbeden en stille verwijten naar de hemel met die oeroude vraag: waar bent U dan, God, als ik alles, als ik ook mijzelf verlies?

De twee gelijkenissen geven een eerste antwoord op die vraag, waar de Eeuwige is: In de hemel is er ook bezorgdheid, vertellen ze. Het is daar dus niet alle dagen feest, gouden bordjes, polonaise, het is niet de bubbel waar weggekeken wordt voor wat er werkelijk in de wereld aan de hand is en waar de grootste zorg is hoe je je luxe jacht nog snel in veilige haven brengt waar er geen beslag op kan worden gelegd. In de hemel – en je kunt dat ook lezen als: bij de Eeuwige – is er evengoed zorg over wat en wie er verloren kan gaan. Ze weten er ook van een kleine terts, verkeren er soms in mineurstemming om de mens die de schriftgeleerden en farizeeën 'zondaar' noemen. En een zondaar, zou je kunnen zeggen, dat is iemand die zijn doel mist, die zichzelf is kwijtgeraakt. Het gaat niet in eerste instantie om de moraal, om de fouten die je maakt. Het gaat een slag dieper: die fouten zijn hoogstens de buitenkant van een leven dat aan de binnenkant zijn betekenis verloren heeft en hoe dat zo gekomen is, wat je eigen aandeel daarin is, waardoor je – voor even of voor het leven – geen mens bent geworden zoals de hemel die voor zich ziet. En om zo iemand heeft ook de hemel zijn *Bekümmernis*.

Maar de schriftgeleerden en farizeeën kennen dat gevoel van *Bekümmernis* niet. Hun zorg is niet zozeer dat er mensen kwijtraken, hun doel missen, maar hun zorg is dat er iemand hun bestaan is binnengewandeld die hun scrupuleus opgebouwde wereldbeeld van goede en slechte mensen, van mensen die er bij horen en die er niet bij horen, van succesvolle winnaars en miezige verliezers doorbreekt. Met lede ogen zien ze aan dat *alle tollenaars en zondaars hem (Jezus) komen opzoeken om naar hem te luisteren*. *Alle* staat er. Dat is natuurlijk geen rekenkundige volledigheid, maar een pastorale, misschien zouden we nu zeggen: empathische. Eindelijk is daar iemand – en dat vinden alle zondaars en tollenaars – eindelijk is daar iemand, Jezus van Nazaret, die ons niet etiketteert en opdeelt in vakjes, maar die er is voor iedereen, niemand uitgezonderd. Geen mens staat bij hem bij voorbaat op de verliesrekening

Ik moet denken aan de joodse filosoof Abraham Heschel die in een van zijn boeken Cicero aanhaalt: 'De goden gaan zorgvuldig om met grote dingen en verwaarlozen de kleine'. Heschel reageert daarop: Maar 'volgens de profeten van Israël, van Mozes tot Maleachi, is God bezorgd om kleine dingen'. 'Zeus', vervolgt Heschel – en voor Zeus kun je best nog wat andere namen invullen – 'Zeus is geïnteresseerd in leuke vrouwelijke godheden en raakt buiten zichzelf van woede t.o.v. degenen die zijn jaloezie opwekken. De God van Israël is hartstochtelijk geïnteresseerd in weduwen en wezen' (*De mens is niet alleen*, 137). Én in zondaars, zou Lukas er aan toevoegen, in al mensen die ergens verloren zijn geraakt, zoals de herder zijn schaap en de vrouw haar muntstuk.

Maar vanwaar die hemelse zorg, die zo concreet wordt in de interesse van de man uit Nazaret voor deze mensen? Je zou kunnen zeggen: omdat ieder mens erbij hoort. Je kunt deze gelijkenissen lezen vanuit het standpunt van het individu. Je wordt gezien, gekend, jouw unieke persoon doet er toen, zodanig dat die herder, volstrekt onverantwoord natuurlijk, zijn 99 schapen achterlaat om die ene te zoeken. Dat is de vreemde logica van de hemel, die één schaap waarvan je niet weet of je het ooit terugvindt, belangrijker maakt dan die 99 andere, die je hebt. Wij zouden eerder op safe spelen en zeggen: 'Beter één zwaluw in de hand, dan tien in de lucht' maar het evangelie draait het om tot in het absurde: 'Beter één zwaluw in de lucht, dan tien in de hand'.

Maar je kunt deze gelijkenissen ook lezen vanuit het standpunt van de gemeenschap. Waarom gaat die herder op zoek naar dat ene schaap? Niet alleen vanwege dat ene schaap, maar ook vanwege de kudde; die is namelijk niet compleet zonder dat ene schaap. De herder zegt: we kunnen niet zonder jou, we willen niet zonder jou, in het lot van de ene ligt het lot van allen. Als de herder zijn schaap zoekt, de vrouw haar muntstuk, Jezus de zondaar en de hemel de mens die zichzelf is kwijtgeraakt, als aan het begin van de bijbel die ene vraag klinkt 'Mens, waar ben

je?', dan is dat ook om te zeggen dat je deel uitmaakt van een gemeenschap, van een groter geheel dat jou nodig heeft om volwaardig gemeenschap te kunnen zijn. Want alleen zo kan de mens die zijn doel mist, weer mens worden, als hij deel wordt van het grotere geheel. Dag Hammarskjöld zei dat zo: *Wat je het meest nodig hebt is dit – ervaren dat je nodig bent.*

En omdat dat de zorg van de hemel is, zou het ook onze zorg moeten zijn. Die van de kerk, het orkest, het koor, het werk, betaald of vrijwillig, en laten we ook hopen en bidden in de grotere structuren van landen en volken die elkaar nu de tent en het land uitvechten omdat ze denken de ander niet nodig te hebben. De hemel denkt daar anders over en is blij over ieder mens dat zijn leven terugkrijgt, iets van zijn levensdoel weet te vinden en weer deel gaat uitmaken van het geheel. 'Wie één mens redt, redt de hele wereld', is een oude joodse wijsheid. Dat kan een ander mens zijn, maar het kan ook jezelf betreffen. Dat je los komt van de verlorenheid en de overbodigheid die je ervaart en je jezelf laat vinden. In de hemel is er dan uitzinnige vreugde, zegt Jezus: taart, wijn en, wie weet toch ook polonaise. De engelen gaan los en ergens zal er ook een zaal zijn waar Bach voor zijn orkest en koor gaat staan en de tenor in majeur laat zingen: 'Erfreue dich, Seele, erfreue dich, Herze, verwandle dich, Weinen, in lauterer Wein!' Dan moesten wij dat ook maar doen, op deze zondag Laetare, 'Verheugt u'. Niet omdat we geen verlieservaringen kennen, maar omdat we hopen dat wij weer worden gevonden en toegevoegd aan de gemeenschap – kortom: dat we nodig zijn en zo mens worden naar Gods hart.

bronnen:

Joseph A. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke*, New York: Doubleday 1985

Abraham Joshua Heschel, *De mens is niet alleen: de ervaring van Gods aanwezigheid*, Utrecht: Kok 2011

Dag Hammarskjöld, *Merkstenen*, Brugge/Utrecht: Desclée De Brouwer 1966

Gebeden, stil gebed

Wij danken u trouwe God dat u ons zoekt altijd weer omdat u niet zonder ons wilt en zich voorgoed heeft verbonden met ons lot Dat wij ons daarom ook verbinden met elkaar en – hoe verschillend wij ook zijn – elkaar blijven zoeken zodat wij niet alleen zijn op ons zelf aangewezen ook al willen we dat soms zo graag.	voor de mensen die er komen en gaan voor wie er een taak hebben: musici voorgangers vrijwilligers kosters mensen die er op hoogte- en dieptepunten en alles wat daar tussen zit vrij, vrolijk en volhardend hun aandeel hebben in de gemeente van Christus	en uit Oekraïne op zoek naar een veilig onderkomen, we bidden voor de meisjes van Afghanistan die opkomen voor onderwijs voor de burgers van Jemen die lijden onder geweld van al zoveel jaren. Zoek ons, Eeuwige, en breng ons terug op de weg van het goede leven.
Wij danken u voor dit huis van stilte en muziek van woorden en daden inkeer en feest	Wij bidden voor een wereld die huilt om het verlies van zoveel: mensenlevens toekomstdromen onschuld. We denken aan de mensen in Oekraïne	Wij bidden voor... onzeker over wat de toekomst brengen zal Dat zij moed en vertrouwen vinden in u en in hun geliefden En in de stilte...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!